

Jiřina Šiklová: Exil, krajané a kultura

U nás se jasně vždy rozlišoval exil a emigrace. K pojmu exil se hlásili lidé, kteří odcházeli především z důvodu nesouhlasu se stávajícími poměry, tedy proto, aby si mohli zachovat svoje náboženské nebo politické vyznání, nebo proto, že byli právě pro tyto odlišné názory pronásledováni. Pojem emigrace je a byl spojován spíše s důvody ekonomickými. Krajané je obvyklé označení pro lidi, kteří odešli z tohoto prostoru do jiné země z důvodů ekonomických, ale žijí tam již tolik generací a objevují svoje původní, české či slovenské kořeny. Tedy snaží se zachovávat určité tradice, vázané na život jejich předků. Toto rozlišování se udržuje trochu i dodnes, kdy pojmy exil a emigrace proto, že došlo k odstranění železné opony, vlastně ztratily svůj obsah.

Dnes můžete odejít do ciziny za prací, zase se vrátit, být zaměstnán v zahraniční firmě, podílet se na tvorbě této naší kultury i když jste vzdáleni tisíce kilometrů. Umožňuje to svoboda pohybu, svoboda nabývat a vlastnit majetek v několika státech najednou a v posledních dvaceti letech navíc i internet a možnost být okamžitě informován o všech možných politických procesech a událostech v zemi, odkud pocházíte. Mezinárodním jazykem se stává - podobně jako tomu byla kdysi latina - angličtina. Proč tedy i dnes mluvit o exilu, emigraci a krajanech? Má to ještě smysl?

Exil sehrál významnou roli v minulém století. V exilu se formovala v době první světové války naše vláda a politické vedení, za druhé světové války v exilu působila dokonce již naše vláda a po roce 1948 se v zahraničí formovala výrazná opozice, která byla připravena zpětně ovlivňovat kulturní i politický život v této zemi. Zatím co první dvě vlny exilu měly výrazně politický význam, ten třetí exil měl význam především z hlediska podpory kultury Čech, Moravy a Slovenska. V zahraničí se vytvořila nakladatelství, která vydávala českou a slovenskou literaturu, tam vznikly archivy, bez kterých by období po roce 1948 nebylo zmapováno, v zahraničí byla kulturní střediska, přes která se svět dozvídal, že v této zemi - tedy v tzv. socialistickém Československu - nejsou jenom a jenom poslušní budovatelé socialismu. Tím, že nás exil povzbuzoval a pomáhal publikovat zdejší tvorbu tím, že se podílel na vytvoření rozhlasových stanic v zahraničí, přispěl k udržení i rozvoji kulturních hodnot této země. Ale do politického života po převratu 1989 již nezasahoval. Proč? I proto, že období exilu trvalo příliš dlouho, několik generací. I proto, že se do zahraničí odcházelo v několika emigračních vlnách, i proto, že Helsinské dohody vytvořily stav détente, tedy jakéhosi „příměří“ a s převratem (politickým) se nepočítalo.

Ani ti, co se snažili zde i na Západě o udržování kontaktů a kteří tzv. podvraceli komunistický režim, nepředpokládali, že opravdu dojde k podstatné a náhlé změně. Po celá desetiletí byl jediný model změny politického režimu válka a po ní nové mocenské rozdělení světa či kontinentu. Válka v atomovém věku by neměla vítěze, proto většina lidí nespojovala svůj život s možností takového převratu. Mluvílo se o tom, stále se říkalo, že „do švestek“ se politický režim změní, ale ve skutečnosti s tím nikdo nepočítal. I proto jsme se snažili kulturní tvorbu a hodnoty zde vytvořené umístit do archivů v zahraničí a byli jsme za tu možnost vděční. Vyjmenování všech nakladatelství, archivů, stánek kultury a jedinců i skupin, které se na tomto udržování kultury podíleli, by zabralo příliš mnoho místa. Ale takovýto přehled existuje. Zde zbývá jen těmto lidem - žijícím a často již nežijícím – poděkovat, tak to touto formou dělám. Díky za pomoc lidí v exilu. Díky za tuto zemi.

Druhé téma je nasnadě. Má cenu, aby i v současnosti existoval exil? Zde mohu vyslovit pouze svůj názor. Žádný průzkum názorů českých a slovenských lidí žijících či navrátilivších se

z exilu jsem nedělala. Udržování krajanských spolků a udržování takovýchto vztahů má význam pro nás v této zemi, protože to připomíná naši existenci a specifika naší kultury. Pro lidi v zahraničí a pro kulturu zemí, ve kterých dnes naši krajané žijí, je to zase obohacení jejich kultur. Svět se globalizuje, rozdíly se stírají, podobnosti v životě lidí zde i v zahraničí jsou menší a menší. Snažíme se zachovat diverzitu v biologické sféře, snažíme se, aby se zachovaly odlišnosti ve fauně, flóře a považujeme to za významné. Obdobně to platí i v oblasti kultury a umělecké tvorby. I proto jsem ráda, že se tato konference koná a že určitě není poslední. Teď již nejen my, co žijeme zde, ale i ti, co žijí v zahraničí, potřebují tento vztah a tuto diverzitu, ze které také vyplývá dnes tak často hledaná integrita. Integrita jedinců, kultur, národů.